

Árran – levende historier i landskapet

Ingrid Sommerseth

Langs de gamle flytteveiene, fra innlandet over kjølen og ut til kysten, finner vi de samiske árran – ildstedene. De ligger der som perler på en snor, og knytter bånd mellom øst og vest. Árran ligger på boplassene i furuskogen, i tregrensen, på høyfjellet og ved havet, steder valgt ut for hver årstid. Studier av ulike árran er kilder til forståelse av tidligere generasjoners liv og virke. Ennå i dag er árran en viktig kulturbærer, og kunnskapen om ilden er høyt skattet.

I Mauken–Blåtind og i Devddesområdet som ligger i Målselv og Balsfjord kommuner i Troms, har arkeologene de siste ti årene registrert hundrevis av árran. Dette er ildsteder som ligger på de reindriftssamiske boplassene og langs de gamle flytteveiene. Árran, som er det samiske navnet på ildsted i teltet og i gammen, forteller oss at stedet har vært bebodd av fiskere, jegere eller reindriftsnomader. Árran fyller praktiske funksjoner i det daglige, som varmekilde og energi til matlaging, hvor også røyken ble brukt som smakstilsetning til kjøtt og fisk og ikke minst som innsektsbeskyttelse. Men árran har flere funksjoner. Studier av árrans form kan fortelle om familie- eller slekts-tradisjoner. En plassering av stein inni árran kan for eksempel varsle om ulike hendelser på stedet, som fødsel eller død.

I tidligere tider var árran et av flere hellige steder på boplassen. Det å ofre

ved hellige steder i naturen, eller ved árran, var én måte å kommunisere med andre makter og de døde.

Árran var et område man skulle akte å passe på, og det var her man ofret til de samiske gudinnene. Kunnskapen rundt dette hadde stor praktisk betydning i folks hverdagsliv, og dette kan også være forklaringen på at kunnskap om offertradisjonene har levd videre helt frem til i dag, som fortellinger, tradisjon og skikker.

Árran langs flytteveiene

Den svenske etnologen Ernst Manker har dokumentert de svenske fjell-samenes organisering av boplassene langs flytteveiene mellom det nord-svenske innlandet og ut mot kysten av

blandt annet Troms. Denne dokumentasjonen gir oss i dag et godt bilde på hvordan boplassene var organisert helt fra tamreinnomadismens begynnelse, for over 600 år siden. Når man registrerer reindriftssamiske boplasser er det viktig å tenke på at boplassen med árran ikke bare besto av teltene eller gammen alene.

Plassen utenfor boligene heter »allju på samisk. Her oppbevarte og plasserte man de ulike lagringsstativene (*luovve* og *suonjer*), i tillegg finner man huggestabben (*smáhkkomuorra*) og bålplassen ute. Også transportutstyret som pulker, sleder, seletøy og de øvrige redskapene hadde sine faste plasser. Det finnes alltid en ferskvannskilde der det er et árran, og det aller beste var å ha en boplass ved et oppkomme (*galdo*). Disse kildene hadde rent grunnvann og sies å ha en helende virkning og kraft. De fleste árran ligger likevel som oftest ved

bekker og små elver, og her finner man som oftest vaskeplassene, lagringsgroper (*borra*) og oppmurte kjølekummer i små elver (*ája*).

Det er imidlertid ikke bare topografi, vær og reinens syklus som var bestemmende for valg av bosted. Også nærhet til nabosiidaene, familieband eller vennskap spilte en stor rolle. Selv om det ikke var vanlig å blande flokkene mellom siidaene, kunne man likevel komme i situasjoner under flyttingen der man måtte ta hensyn til dette. Da måtte boplassen også bestemmes med hensyn til sammenblanding av flokker og beiteområdenes kvalitet og bæreevne. Kunnskapen om reindriftslandskapet er viktig for hvordan man skal finne ulike boplasser langs flytteveiene, boplassene skal også kunne vise om man drev med reindrift eller levde på jakt eller ferskvannsfiske.

Boligens inndeling

Bealljegoahti og *lávvu* er to ulike tradisjonelle telttyper, som var lette å ta med seg på jakt- og fiskeekspedisjoner og tamreinflyttinger. Disse telttypene er også den vanligste boligformen knyttet til reindriften og den vi kjenner fra historisk tid. Teltene kan lett settes opp og tas ned, og de er enkle å frakte på flyttingene mellom innlandet og kysten. *Bealljegoahti* har sitt navn etter to par bøyde teltstenger, mens *lávvu* er enklere bygd med bare rette stenger.

Begge telttypene er lik gammen, rund i planform, og grunnflatene er delt inn i ulike seksjoner hvor árran alltid er plassert i midten. Alle de samiske boligformene som *gammer* (*goahti*), *bealljegoahti* og *lávvu* har et sett med regler for praktisk skikk og bruk, og mange verdsetter ennå de gamle ritualer forbundet med den samiske gudeverdenen og kosmologien. Framfor árran, like innenfor inngangsdøra er det et rom hvor veden er plassert, og dette rommet kan være avgrenset av steiner eller vedstokker. Dette rommet kalles for *uksa*. Langs veggen ved gulvet på innersiden av teltduken var det som oftest plassert skinnsekker og feller for å stoppe trekk og insekter fra å komme inn under teltduken. Golvet i boligen

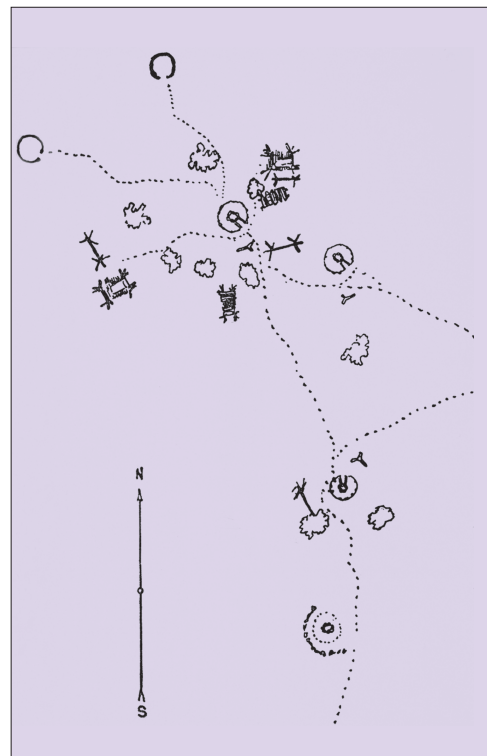
T. v: Registrering av teltboplass øverst i Devddesvuopmi.

Foto: Lisa Dunfjeld-Aagård

T. h: Lainiovuomas vår- og høstboplass i Liedakka i Nord-Sverige.
Illustrasjon: Etter E. Manker 1943

isoleres med kjerreris (*duorgáid*) eller friske bjørkekviser, og oppå dette har man reinskinn.

Bak árran er det et rom som fungerer som kjøkkenstedet (*boa»»u*). Her blir ulikt husgeråd samlet, og plassen kan ofte være markert med en stor flat stein. Dette rommet var tidligere et helligt sted forbundet med ritualer og offerhandlinger knyttet til den samiske gudeverden. Området er også kjent for å ha vært tabulagt med regler og skikker. En kvinne burde for eksempel ikke krysse dette, stedet. Hvis hun gjorde dette ville mannen eller jegeren i familien få et dårlig varsel eller mislykkes på jakt.

På hver langsida av árran er det et større rom (*luito*) hvor folk kunne sitte og ligge. Til høyre for teltinngangen brukte vertsfolkets å ha sin plass, tvers over og til venstre for åpningen var barnas og gjeterens plass. Hvis man fikk gjester ble disse anvist til venstre for árran og etter rang ble de plassert nærmest kjøkkenstedet og ut mot teltåpningen. Denne fordelingen har selvsagt hatt lokale variasjoner over hele Nordkalotten, men inndelingen av boligflaten i flere «sektorer» omkring árran og midtgangen er et generelt trekk med de samiske boligene, dokumentert tilbake til omkring Kristi fødsel med tufter som er arkeologisk undersøkt blant annet på Slettnes i Vest-Finnmark.

Árran, levende historier i landskapet

Når man leter etter kulturminner og registrerer et árran, utløser dette en rad med nye spørsmål, undersøkelser og ny kunnskap. Boplassens beliggenhet er viktig, for eksempel om den ligger i skogen, ved tregrensen eller på høyfjellet. Dette sier noe om når på året boplassen kan ha vært brukt, og til hvilken del av reinbeiteåret man er i. De fysiske sporene etter bruk og bosetting dokumenteres i dag ikke isolert, man dokumenterer også innsikt og den kunnskap som er knyttet til slike steder.

Den fangstbaserte og den nomadiske reindriftens bruk av Indre Troms etterlot seg både like og ulike kulturminner. Fangstgropsystemene i form av fallgraver for villrein, og de nedgravde

Stallotuftene, vitner om ei tid da samiske jegere var aktive i pelshandelen i vikingtid og middelalder i Nord-Skandinavia. Slike fangstanlegg og Stallottufter er å finne ved Devddesvannet i Dividalen. Utover 1400-tallet skjer det mange endringer både økonomisk og demografisk i Norden, som også får følger for de samiske samfunnene. Den etter hvert så kjente tamreinnomadismen tar form, og mange går over til å flytte med tamreinflokkene til og fra sommerbeitene ved kysten og vinterbeitene i innlandet. De mange arkeologiske undersøkelsene av árran i Blåtind som er i Balsfjord kommune, i Mauken og Devddesområdet som er i Målselv kommune, har vist gjennom ¹⁴C-datering at árran som er svært like og ligger i samme område kan ha en tidsforskjell på opp til 1000 år. Den eldste árran i Dividalen er datert fra 800 e.Kr., i vikingtiden, mens flere av de yngste er datert til 1800-tallet.

Det er imidlertid noen árran som skiller seg ut ved utseende. På begge sider av Devddesvuopmi i Dividalen er det registrert fire árran som ikke ligner de øvrige i undersøkelsesområdet. Disse har to rekker med skillestein som strekker seg ut fra selve árran og markerer inngangspartiet. Denne type árran blir kalt for *árran ja gea*, „gebearpmet“ på samisk. Slike árran er registrert i fjordområdene og på innlandet i Finnmark, langs kjølen i

Glasstut, perle, hank og ildflint fra tre av boplassene i Mauken–Blåtind og Devddes.

Foto: Ingrid Sommerseth

Nord-Norge og i fjellregionene i Nord-Sverige. Tidligere ble dette kulturminnet kalt for «åttetallsildsted». Dateringene varierer, og de tidligste er datert fra midten av 1400-tallet, blant annet på Varangerhalvøya i Finnmark. De få som er registrert i Troms og i Nordland, er datert fra tidlig 1700-tallet og mot midten av 1800-tallet. Árran med markert inngangsparti av stein, knyttes til den etablerte tamreinnomadismen, der større familieenheter flyttet i lag og bodde lengre på hvert sted. I Devdsvuopmi ligger disse árran i tregrensen, på steder som kan tolkes som sommerboplasser.

Gjenstandsfunn i og bak árran

Funn av metall og glass i árran er ikke vanlig ved arkeologiske undersøkelser, men noen få árran i Indre Troms kan skilte med ulike gjenstandsfunn. Det dreier seg da om funn av brent og ubrent bein, fajanseskår, glassperler, krittpepefragmenter, metallbiter og ildflint. Gjenstandene funnet i ett av de undersøkte árran ser ut til å være lett varmpåvirket slik at de åpenbart er lagt der da árran var i bruk. Dette er gjenstander som er ødelagt i våre øyne og som har mistet sine funksjoner. Men de kan ha vært brukt som gave eller

Árran med skillestein mot inngangspartiet datert til 1700-tallet. Fra indre Troms.

Foto: Ingrid Sommerseth

offer i en religiøs eller rituell sammenheng.

I noen árran ble det funnet ubrent bein plassert i rommet bak árran, i *boa»»u*, og i ett tilfelle ble det funnet en slipestein her. Dette er veldig spesielt, og åpner for flere tolkninger. Enten forstås funnene som offergaver, eller at rommet bak árran er en fast plass for oppbevaring av redskaper. Hvis vi også antar at dyre-beinene som er funnet her ikke har en rituell mening, er dette lett å forstå. Ut fra praktiske hensyn kan det

bety at árran ble ryddet og holdt ren da den var i bruk. Tradisjonen med å holde árran ryddig og funksjonell i forhold til varmeutnyttelse er en kjent praksis. Árran har den mest sentrale funksjonen i boligen og den brukes til å lage mat på, holde varme, og man samler seg rundt denne. Derfor er det viktig at man ikke fyller den med aske, matrester og annet skrap som kan forårsake sur røyk, stygglukt og dårlig varmeutnyttelse. Likevel kan vi heller ikke se bort fra de rituelle eller religiøse tradisjonene til árran og området bak, i *boa»»u*.

¹⁴C-datering av fire av boplassene som hadde skillestein i inngangspartiet viser til en sannsynlig bruksfase fra midten av 1600-tallet og utover 1800-tallet. Dette er i en brytningstid der den kristne misjoneringen blant samene er i gang, og mange holdt fast ved sin gamle religion mens andre var gått over til kristendommen. Det er stor grunn til å tro at et betydelig antall samer alternerte mellom to religionsformer, ikke minst er dette kjent blant innlandssamene i vest. Misjoneringen blant samene ble for alvor igangsatt av kirkene på begynnelsen av 1700-tallet i de respektive landene på Nordkalotten. I Nord-Norge var det Thomas von Westen (1682–1727) som ledet den første intensive misjoneringen. Senere, utover 1800-tallet, kommer det en ny misjons- og vekkelsesbølge blant samene spesielt i Nord-Sverige, Nord-Finland og Nord-Norge ledet av Lars Levi Læstadius (1800–1861). Den kristne innflytelsen har etter massiv påvirkning etter hvert svekket offerritualene og rituelle skikker knyttet til boligen.

Offergaver

Likevel er det ikke en motsetning å holde árran rein og samtidig hegne om de rituelle skikkene. De mange ubrente beinfunnene bak árran i *boa»»u*, peker mot at vi ennå har å gjøre med handlinger som har preg av rituell karakter, som offerhandlinger. Det nærliggende er å tolke dette som offerhandlinger knyttet til den samiske gudeverden. Det meste av trekullet og beinfunnene på flere av boplassene i Devddesvuopmi ble

gjort bak árran, i *boa»»u*. I tillegg hadde denne delen av árran et tykkere kultur-lag enn området innenfor árransteinene. Tradisjonen med å grave ned bein fra offerdyr, eller hele offerdyr, er ofte beskrevet i de eldre skriftlige kildene. Skikken er karakteristisk for den samiske religionen. Hvilken del eller part av dyret som ble ofret, varierer i de skriftlige kildene. Noen ganger er det et helt dyr som blir ofret, mens andre ganger er det deler av det, som for eksempel knokler, hodeskalle eller kjøttstykker. I en beretning fra den norske presten og misjonæren Randulf, som virket på tidlig 1700-tallet, finnes det opplysninger om at det var de feitestede deler av kjøttet som ble gravd ned inne i boligen. Også tradisjonen med å grave ned hele offerdyr i gulvet i boligen er kjent, for det meste fra de kystsamiske områdene. Dette er arkeologisk dokumentert fra en gammetuft på Spildra i Kvernangen i Troms. I denne gammen ble alle beinene fra et offerlam funnet på venstre side av inngangspartiet i gammen.

Hvis vi ser på de samiske gudinnene Máttaráhkká, Sáráhkká, Boa»»uáhká, Juoksáhká og Uksáhká og deres rolle i forhold til offer i boligen, fremholder forskere at de daglige offergavene til áhkáene først og fremst besto av ulike drikker som melk, urtedrikker og brennevin. Dette ble jevnlig skjenket i árran og på boplassen, særlig når man forlot stedet. Den samiske gudinnen Boa»»uáhkás rolle er interessant fordi hun var den eneste gudinnen som samene laget bilde av. Hennes plass var bak árran, i *buá»»o*, mye fordi offer-

kjøttet som kom inn bakdøren skulle passere hennes blikk. Andre kilder fremholder tolkningen av Boa»»uáhkás rolle som husholdets vokter av árran som mer korrekt, og at denne gudinnen markerte grenselinjen mellom teltet og omverden. Uansett viser de tallrike dyrebeinene og funnene av gjenstander i og bak árran på boplassene i Mauken–Blåtind og Devddes, at disse også kan knyttes til offertradisjoner. Hva er da mer nærliggende å tro enn at gjenstandene var til de samiske gudinnene eller áhkáene?

Konstruksjon av árran

Árran bygges med omhu etter tilhørighet, tradisjon og med kunnskap om valg av type stein, form og størrelse. Árransteinene skal først og fremst hindre gulvriset fra å gli inn i ilden og glo fra å ramle ut og ikke minst sørge for at varmen fra ilden skal spres jevnt og ikke for kraftig. Avlange ovale eller rektangulære árran er mest vanlig, og dette kan forklares ut fra praktiske hensyn. Veden kuttet som regel med litt lengde, den legges parallelt og ikke på kryss og tvers i et ildsted. Den andre grunnen kan være at avlange árran gjør boligen større i motsetning til runde árran som er brede og stjeler mye gulvplass. Dette mønsteret er observert på eldre árran i tilknytning til fjellområder og skogsområder i de nordlige deler av Sverige. Her viser de svenske arkeologene at ovale árran er mest vanlig, mens runde og rektangulære er

mer sjeldne. Egne observasjoner fra registreringene og de arkeologiske undersøkelsene i Mauken–Blåtind og Devdnes bekrefter dette. De fleste árran her er spissovale, rundovale eller rektangulære, med små variasjoner innenfor dette igjen.

Árrans kortside vender alltid mot døråpningen og mot den bakre del av boligen. På steder hvor man bodde lengre, som for eksempel på sommer- og høstboplassene, var det vanlig å legge to litt høge steiner på kortsidene (*oajvevuolgierge*). Denne konstruksjonen kan også finnes både i torvgammene og i teltene for at veden ikke skal ligge helt ned i árran, men hvile på disse steinene. Veden brenner da lengre og man får også bedre trekk og en klarere flamme med mindre røyk. Steinene på langsiden (*davvelisgierge*) er som oftest avlange og flatere enn kortsidesteinene, noe som gir bedre trekk og bedre varmespredning. Enkelte steiner på langsiden kunne også være flate og brede, valgt ut for at man skulle sette fra seg kjeler.

Noen árran har en flat stein plassert bak árran, og denne blir ofte kalt for *boa»uigea,, ge* (pannestein). Denne steinen har ofte hatt en praktisk funksjon, og fungert som et sted hvor man kan sette fra seg kaffekjelen og kokekarene. Pannesteinen må være passe tykk og helt flat for at den ikke skal sprekke. Denne steinen skulle alltid være den første steinen som ble lagt på

Árran ved Devdnesvannet ¹⁴C-datert til 1400-tallet.

Foto: Ingrid Sommerseth

plass når man anla en árran, og det var alltid kvinnene som bestemte dette. Det var mulig å legge to flate steiner ved siden av hverandre, og enkelte ganger pannesteiner på hver kortside av árran. Disse steinene regulerte alltid hvordan resten av árran skulle formes. På vinterstid, hvis det var vanskelig å finne steiner, kunne man avgrense árran med store vedkubber som man holdt fuktig, etter hvert som ilden tørket vedstokkene ut.

En av hovedårsakene til at árran er formet forskjellige skyldes at man tilpasset bruken til de ulike årstidene. Også tilgang på brensel spiller en stor rolle, og det viser seg at árran i de svenske skogsområdene er større, siden det her har vært bedre tilgang på brensel. Árran på høyfjellet derimot var

ofte små siden veden på fjellet består for det meste av fjellbjørk, dvergbjørk, eier og vier. Ikke bare i skogsområdene i Sverige, men også på boplassene hvor man bodde lenge, var det vanlig med store árransteiner som gjorde árran større. De fleste árran i nord er anlagt med mer en fire árransteiner, noen har flate og firkantede steiner mens andre har mer runde steiner. Flere arkeologer mener at árransteinenes form påvirker árrans utseende. Rektangulære steiner former árran med kanter og gjør dem rektangulære i formen, mens runde steiner former ovale árran.

Ola Omma, som tidligere har flyttet med tamreinflukkene fra Sverige gjennom Indre Troms og til sommerboplassene i Tromsdalen, har gitt verdifull innsikt om tradisjoner rundt bruken av árran.

Dette har han fortalt til den svenske forskeren Yngve Ryd, som har formidlet dette i boken om «Eld». For å lage en god árran var det viktig å velge spesielle steiner som lå i bekker og vannkulper, hvor grusen har formet dem runde. Slike steiner holdt i årevis. Steinene burde helst være mørke, nesten svarte, og når de da ble lagt i árranringen og varmet opp, endret de farge og ble lyse. Slike steiner sotet ikke, og de kunne også pakkes ned i pulkene på høstvinteren etter hvert som man flyttet til områder hvor det var lite stein å finne. For det meste var det ikke vanlig å ta med seg árranstein fra en teltboplass til en annen, særlig ikke om sommeren. Om vinteren var det vanlig å ha faste steder eller ha kunnskap om steder hvor man kunne finne løse árransteiner. Løse og rene

steiner ble hentet fra åpne bekker og kulper. Slike steiner skulle være spesielt bra, man kunne også finne løse steiner i rotvelter fra trær.

Dette viser oss at valg av árransteiner ikke var tilfeldig, og flere av de eldre reindriftssamene forteller til Yngve Ryd at det i teltene som regel ble brukt mindre eggeformede og avlange steiner på et par kilo til å anlegge et árran. Disse steinene tok ikke for stor plass, noe som var viktig. Dette mønsteret har vi også sett på de arkeologisk undersøkte árran, der flere overraskende nok er ¹⁴C-datert fra 800-tallet e.Kr, 1400-tallet og i alle århundrer frem mot 1900-tallet i Indre Troms. Fordelen med små avlange og eggeformede steiner er at de blir fort blir gjennomvarme, de sprekker

ikke og de varmer lenge uten å bli glohete. Store steiner derimot behøver lang tid for å bli gjennomvarme, de blir fort varme på den ene siden og kalde på den andre, og de sprekker lett.

Å kjenne varmen fra en árran

For reindriftssamene som var på flytting med tamreinflokkene var árran livsviktig, og árran spilte også en rolle som medium for kontakten mellom de levende og de døde. Árrans betydning er ennå viktig for dem som kjenner tradisjonene, og for dem som holder dette ved like. Hvem har vel ikke sittet rundt et ildsted eller et árran, kjent varmen, smakt på glohet kaffe, sett inn i flammene og hørt på lydene? Tankene flyr lett, og historien om Ánde og villreinen fra en av bøkene til Carl Schøyen dukker opp. Etter seks års temming av en uvanlig flott villrein mente Ánde at tida var inne for at denne ville trives hos menneskene, og han slapp derfor dyret fri inn i tamrein flokken.

«men straks sprang vildreinen, med reist hode tvers gjennom hjorden av de tamme dyr, tilbake til Jaurisduoddar fjeld. Og nu blev den igjen vildren mellom vildrener, (...) da hørte jeg smeldene fra det store baal, iblandt sterkt- men saa igjen neddæmpet til en

Lasse Walkeapää ved árran i Lavangsdalen.
Foto: Tromsø Museum – Universitetsmuseet

knittren, som meget mindet om lyden av renens bensener under hastende sprang.»

Knitringen fra årran gir liv til historien, varmen sprer seg og roer tiden.

I flere av samtalene med eldre reindriftsamer fra Sverige kommer det frem at når man gjorde opp ilden i årran ble det joiket. Lykken var der når ilden brant. Ilden spredte varme og lys, og med den fulgte roen. Flere påpekte at ilden er livet, og den kunne varsle liv med sine pipelyder. Ilden kunne også varsle ulike typer vær, og når ilden blåste opp og gav en pipelyd visste man at et menneske var på vandring. Innen et døgn skulle det komme folk. «Når pipet hørdes svarade gammelgubbarna alltid: – Kom du, jag är hemma!». Når vi finner et gammelt årran eller går forbi skal vi huske på Ola Ommas ord, om det han forteller om sine gamle boplasser i Tromsdalen og i Indre Troms:

«Man ska inte trampa i årran, hur gammal den än är, utan gå åt sidan. Jag vil inte trampa, jag vet inte varför men det skulle kännas konstig att gå över en årran (...) gamla årran från tältkåtor finns nästan överallt (...) Årran kan vara övervuxen men om den syns på växtligheten att här är en kåtaplats, då går man rundt alltihop.» □

Litteratur:

Hansen, L. I. og Olsen, B. 2004. *Samenes historie frem til 1750*. Cappelen.

Manker, E. 1953. The Nomadism of the Swedish Mountain Lapps. *Acta Laponica*. VII. Nordiska Museet.

Mebius, H. 1968. *Värro. Studier i samernas förkristna offerriter*. Uppsala.

Mulk, I. M. 1994. Sirkas- ett fangstsamhälle i förändring Kr.f.-1600 e.Kr. *Studia Archaeologica Universitatis Umensis* 6. Umeå Universitet.

Ryd, Y. 2005. *Eld, Flammor och glöd – samisk eldkonst*. Stockholm.

Schøyen, C. 1924. *I Sameland*. Gyldendalske bokhandel, Kristiania.

Sommerseth, I. 2005. Devddesvuopmi i Indre Troms: «området som har alt». Samiske kulturminner knyttet til fangstbasert reindrift og nomadisme. I Andersen, O. (red./dåjm.): *Fra villreinjakt til reindrift/Gåddebivdos boatsojsujttuj*. Skriftserie nr. 1 Årran lulesamiske senter.

Forfatteren:

Ingrid Sommerseth er ansatt som stipendiat på Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø. Hennes doktorgradsavhandling tar utgangspunkt i blant annet boplassmaterialet fra de arkeologiske undersøkelsene i Mauken–Blåtind og Dividalen. Hun ser

på oppkomst og endring av tamreindriften i nord, fra fangstbasert reindrift i jernalderen og middelalderen til grenseoverskridende tamreindrift i ny tid. Hun har tidligere arbeidet i kulturminneforvaltningen og som prosjektleder i Sametinget med utredning og vern av samiske kulturminner i skytefeltet Mauken–Blåtind i Troms.
E-post: ingrids@sv.uit.no

